

BARTIN ORMAN FAKÜLTESİ ARBORETUMU PLANLAMA İLKELERİ

Şerife SERTKAYA AYDIN
ZKÜ Bartın Orman Fakültesi, BARTIN

ÖZET

Bu çalışmada, Bartın Orman Fakültesi bünyesinde kurulması düşünülen arboretumun yapısal ve bitkisel planlama ilkeleri ortaya konulmuştur. Bu kapsamda, çalışma alanının doğal ve kültürel özellikleri analiz edilmiş ve arboretumun eğitim, araştırma ve koruma işlevlerini yerine getirebilmesi için içermesi gerekli fiziksel öğeler tespit edilmiştir. Bölgede doğal olarak yetişen Karadeniz Bitki Örtüsü'nün doğal örneklerinin sergilenmesi ve korunması bitkisel planlama ilkesi olarak belirlenmiştir. Bununla birlikte, planlanan arboretumda sukkulentler ve geofitler gibi sistematik özellikleri dikkate alınarak tasarlanmış 16 farklı bitki parseline yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Bartın, Arboretum, Planlama

PLANNING PRINCIPLES OF BARTIN FORESTRY FACULTY ARBORETUM

ABSTRACT

In this study, physical and botanical planning principles have been defined for the Bartın Forestry Faculty Arboretum which was thought to be established in the constitution of Bartın Faculty of Forestry. In this sense, the natural and cultural characteristics of the study area and physical structure for the arboretum, which should be fulfilled all of its functions about education, investigation and protection of nature, have been determined. As a botanical planning principle, the samples of the natural vegetation of Black Sea Region have been decided to display and reserve for the future. Furthermore, 16 different vegetation parcels like succulents and geofits, which were planned considering their systematic features, were designed for the Bartın Forestry Faculty Arboretum.

Keywords: Bartın, Arboretum, Planning.

1.GİRİŞ

Arboretumlar, orijinleri bilinen yerli ve yabancı odunsu bitki türlerinin genellikle bitki örtüsü bakımından zengin bölgelerde, uygun ekolojik koşullarda ve belirli bir zaman süreci içerisinde bir araya getirilerek sergilendiği alanlardır (Özel Çevre Kor. Kur. Baş., 1995). Botanik bahçelerinden tek farkı, yalnızca odunsu bitkileri içermeleridir. Bu alanlar, bitki popülasyonunun, türlerin ve genetik materyalin korunması ve sürekliliği için gerekli çabaların gösterildiği, bilimsel araştırmaların yapıldığı ve nesli tükenmekte olan bitkilerin kültüre alınarak yetiştirilmeye çalışıldığı ortamlardır.

Gelişmiş ülkelerde, tarihi eserlerin yanısıra arboretum ve botanik bahçeleri büyük kentler için gurur kaynağı olmuşlardır. Bu nedenle, özellikle Orta Avrupa kentleri 17. yüzyıldan itibaren arboretum ve botanik bahçesi kurmak için birbirleri ile yarışmışlardır. 16. yüzyılda Touvaye-Fransa'da René de Balley, bir ağaç topluluğu oluşturmuştur. Yaklaşık 2 asır sonra Fransız Maine Başkanı Duhamel du Moneeou, Kuzey Amerika ve Avrupa'da elde ettiği bitkileri toplayarak bilimsel amaçla kurulan ilk arboretumu oluşturmuştur (Saruhan vd., 1994).

Arboretumların gözle görülebilen en büyük yararı dünyadaki pek çok bitki için ortam olmaları ve bunları merak eden insanlara görme fırsatı vermesidir (Smith, 1989). Arboretumlarda etiketlenmiş örneklerle ziyaretçilere, o bölgede doğal ve egzotik bitkilerin nasıl yetiştikleri, ne gibi farklılıklar gösterdikleri hakkında bilgiler verilir. Arboretumda bitkiler, yalnızca teşhir için değil, üzerinde bilimsel çalışmalar yapmak için de yetiştirilir. Bu alanların planlanmasında amaç, estetiğin ötesinde bilimsel araştırma ve eğitim çalışmalarına da imkan vermektir. Bu nedenle, genelde araştırma merkezlerinin yakınında ve üniversitelere bağlı olarak kurulmaları tercih edilir (Ekim, 1991).

Arboretumların bir yandan bilimsel işlevleri, diğer yandan eğitim ve rekreatif işlevleri dikkate alındığında park ve bahçelerden farklı bir planlama ve organizasyon gerektirdiği görülür. Genellikle kent merkezlerinin dışında, kentin fiziksel baskı ve gelişminden uzak kalabilecek alanların seçilmesi uygundur. Arboretumlar, sürekli gelişim ve değişim sürecinde olduklarından, seçilen alanın çevresinde yapısal sınırlandırmalar olmamalıdır (Synge, 1979). Alanda yer alan herbaryum, laboratuvar, kütüphane, yönetim binası gibi yapısal birimlerin plan ve malzeme olarak yöresel iklim koşullarına uygun olması gerekir. Yönetim binası da dahil olmak üzere bu birimlerin, prensip olarak halka kapalı olması nedeniyle bir araya toplanmasına ve halkın gezip dolaştığı alandan uzak noktalara yerleştirilmesine özen gösterilmelidir (Ekim, 1991).

Arboretumların rekreasyonel işlevleri dikkate alındığında, göl, nehir, vadi, yamaç, tepe gibi hareketli bir arazi plastiğine sahip alanlarda kurulması istenir. Bu özellikleri taşıyan bir alanda, sürprizli gezinti yolları ile değişik görünümler oluşturmak ve ziyaretçilerin ilgisini canlı tutmak mümkün olacaktır. Alanda, tüm yıl işlerlik taşıyan bir iç sirkülasyon sistemi oluşturulmalıdır. Ancak, çevre sessizliğini sağlamak amacıyla oto trafiğini gerektirmeyecek tasarımlar yapılmalıdır. Böylece, yaratılan sakin atmosfer ile kent insanı üzerindeki fiziksel baskının uzaklaştırılması sağlanabilir (Uzun, 1978).

Bir arboretumda yaratılmak istenen fiziksel ve görsel etkinin başarısı, bitkilerin istedikleri ekolojik koşulların yaratılmasına ve sürdürülmesine bağlıdır. Bitkiler, sistematik sıralamaya veya sosyolojilerine göre düzenlenebilirler. Burada önemli olan nokta, bitkilerin birlikte oluşturacakları kompozisyon ve uyumdur. Arboretumlarda, özellikle bilimsel amaçlı bölümlerin diğer bölümlerle bağlantısı, giriş ve çıkış noktalarında çekiciliğin yaratılması, bir peyzaj dizisinden diğerine geçişte bütünlüğün sağlanması, organik dokunun devamlılığı bitkisel materyalin estetik amaçlı kullanımı ile gerçekleştirilebilir.

Bu çalışma ile, Bartın Orman Fakültesi'ne bağlı olarak gelişecek ve yönetilecek, bölgenin bitki kaynaklarının korunduğu ve bitkisel materyal çeşitliliğinin artırıldığı, toplumun çeşitli kesimlerinin doğa konusunda eğitimi için gerekli bitkisel materyalin sağlandığı, içerdiği su yüzeyleri, oturma ve seyir terasları, yürüyüş yolları, kafeterya ve restoranları ile kent ve bölge halkının rekreasyonel ihtiyaçlarının giderildiği bir arboretum için temel planlama ilkeleri ortaya konulmuştur.

2. MATERYAL VE METOT

2.1 Materyal

Arboretum alanı olarak, Bartın ili merkez ilçesi Demirli Köyü, Kutlubey Mevkii'nde yaklaşık 110 hektarlık ormanlık alan seçilmiştir. Alanın Bartın il merkezine olan uzaklığı 8 km'dir. Coğrafi konum itibarıyla 41° 35' 47" ve 41° 34' 36" kuzey enlemleri, 32° 20' 46" ve 32° 21' 45" doğu boylamları arasında yer alır. Kuzeyinde Oruç Mah., batısında Kasapoğlu ve Demirci Mah., kuzeybatısında ise Pınarlar Mah. yer almaktadır.

Alanda yükseklik, kuzeyden güneye doğru artmaktadır. Topoğrafik haritada gözlenen minimum ve maksimum yükseklik 60 m ve 240 m'dir. Eğim, %20 ile %50 arasında değişmekte ve güneye doğru artmaktadır. Alanın jeolojik özellikleri incelendiğinde, açık sarı veya sarı-beyaz renkli silt taşı kil taşı ve kumtaşı ardaalanmalarının olduğu Çaycuma Formasyonu'nun hakim olduğu görülür (MTA 1996a, MTA 1996b). Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü'nce hazırlanan toprak haritalarından arboretum alanının da kireçsiz kahverengi orman topraklarının hakim olduğu tespit edilmiştir (Köy Hiz. Gen. Müd. 1989). Bölgenin iklim yapısı incelendiğinde ise, iklim elemanlarının yıl boyu bitki gelişimine olanak sağlayan değerlerde olduğu görülmüştür. Arboretum alanında

iklim elemanlarının uzun bir vejetasyon dönemi için uygun olmasına karşılık, bazı bitkiler için su eksikliği ortaya çıkabilir (Sertkaya, 1997). Alandaki doğal bitki örtüsü olarak, meşe ve çok bozuk meşelerle birlikte akçaağaç, gürgen, kayın gibi yapraklı orman ağaçları tespit edilmiştir.

2.2 Metot

Araştırmada izlenen yol 3 aşamalıdır.

- Veri toplama ve literatür araştırması
- Verilerin analizi ve değerlendirilmesi
- Önerinin geliştirilmesi

Veri toplama ve literatür araştırma aşamasında çalışmaya zemin oluşturabilecek arboretum örnekleri dünya ve ülkemiz ölçeğinde incelendikten sonra araştırma alanının doğal ve sosyo-kültürel özellikleri tespit edilmiştir. Daha sonra, alanın sahip olduğu özellikler ve arboretum ihtiyacını ortaya koyan faktörler birlikte değerlendirilerek Bartın Orman Fakültesi Arboretumu için öneri alan kullanımı geliştirilmiştir.

3. BULGULAR

Bartın Orman Fakültesi Arboretumu'nun planlama ilkelerinin tespit edilmesinde alanın sahip olduğu doğal ve kültürel özelliklerin yanında, kuruluşunu gerektiren gereksinimler de etkili olmuştur. Bu gereksinimler 6 başlıkta toplanabilir;

- Bölgesel ölçekte gereksinimler
- Eğitim açısından gereksinimler
- Gen bankası açısından gereksinimler
- Araştırma gereksinimi
- Kültürel kaynak gereksinimi
- Yeşil alan gereksinimi

Bölgesel ölçekte gereksinimler: Bir arboretumun kime nerede ve nasıl hizmet vereceği, kullanıcıların arboretumun işlevlerine olan gereksinimlerinin ortaya konulması ile sağlanabilir. Batı Karadeniz Bölgesi'nde okul çağı eğitiminin desteklenmesinin yanısıra, yetişkinlerde mevcut eğitim noksanlıklarının giderilmesi, bölgedeki eğitim kurumlarının nitelik ve nicelik yönünden artırılması ihtiyacını doğurur. Buna karşılık, okul içi eğitim uygulamaları desteklediği sürece değer kazanır. Bu çalışma çerçevesinde yapılan incelemeler, bölgedeki eğitim kurumlarının hiçbirinde uygulama alanının olmadığını göstermiştir.

Bölgesel gereksinim nedeniyle kurulan Bartın Orman Fakültesi'nin kendisinden beklenen araştırma ve eğitim işlevlerini tam olarak yerine getirebilmesi için bünyesinde araştırma ve uygulamalar için gerekli ve yeterli birimlerin mevcut olması gerekir. Bartın Orman Fakültesi yakınında yer alacak bir arboretum, uygulamalı bölümler için araştırma olanakları sunacak ve eğitimi destekleyecektir. Bunun yanında, yalnızca kurum içi eğitim ve araştırma faaliyetlerinin yanı sıra, bölgedeki ortaöğretim kurumları ile bölge halkına bitki materyali konusunda eğitim hizmetleri vermek amacıyla tasarlanmıştır. Ayrıca, bu tür bir uygulama alanı çağdaş üniversite kampüsü anlayışı yönünden de zorunludur.

Eğitim açısından gereksinimler: Batı Karadeniz Bölgesi ve Bartın, eğitim gereksinimleri açısından ülkemizin diğer bölgelerinden çok farklı değildir. Bölgede ilk ve ortaöğretim öğrencilerine doğa tarihi, çevre sevgisi ve bilinci ile biyoloji konularında uygulamalı eğitime olanak sağlayan bir kurum bulunmamaktadır. Bunun yanında, bir yüksek öğretim kurumu olan Bartın Orman Fakültesi'nde lisans ve Yüksek Lisans öğrencilerine öğrenimleri süresince bitki materyali sağlayacak, kurslar ve seminerlerle bu eğitimi destekleyecek tesisler mevcut değildir. Eğitim gereksiniminin yalnızca öğrenciler için olacağı düşünülemez. Amatör ve profesyonel meraklı grupların, bitkileri değişik amaçlar için nasıl kullanabilecekleri, onların yaşam birliği ve ekolojik istekleri ile dendrolojik özellikleri konusunda bilgileri yeterli olmayabilir. Bölgesel bir arboretum düzenleyeceği kurslar ve sergiler ile bu ihtiyaca cevap verecektir.

Gen bankası açısından gereksinimler: Ülkemizdeki ve bölgemizdeki bitki türü zenginliğinin gelecek yıllarda kullanılmak üzere gen kaynağı olarak korunması, sürekliliğinin sağlanması ve geliştirilmesi gelecekte ülke ekonomisinin yanısıra dünya ekolojisinde biyolojik çeşitliliğin korunması açısından büyük önem taşımaktadır. Çünkü doğal bitki örtüsündeki birçok bitki türü kentleşme ve tarımsal etkinlikler nedeniyle tahrip olmakta ve yok olma tehlikesi ile karşı karşıya kalmaktadır.

Araştırma gereksinimi: Bir ülkenin doğal kaynak potansiyelinin kullanılabilmesi, bu potansiyeli saptayacak bilimsel araştırmalara önem ve öncelik verilmesine bağlıdır. Doğal kaynaklar açısından zengin bölgelerin gerçek potansiyelinin saptanması, haritalanması, nesli tükenmekte olan bitki türlerinin toplanması, mevcut doğal bitki örtüsünün ıslahı ve türler arasındaki ilişkiler henüz tamamlanmamış araştırmalar arasındadır. Bunun yanında, verimsiz orman alanlarının yeniden ağaçlandırılmasında yanlış tür seçimleri yüksek maliyetlerde zararlara neden olmaktadır. Bartın Orman Fakültesi Arboretumunun kurulmasıyla bu konular araştırılacak konular arasına girecektir. Ayrıca, yabancı ülkelerdeki enstitü, botanik bahçeleri ve arboretumlarla tohum ve bitki alış-verişi, bilimsel araştırma kuruluşları ile işbirliği, ülkeler arası doğa koruma ve çevre koruma konusunda ortak çözüm yollarının araştırılması bölgesel olduğu kadar da ülkesel bir gereksinimdir.

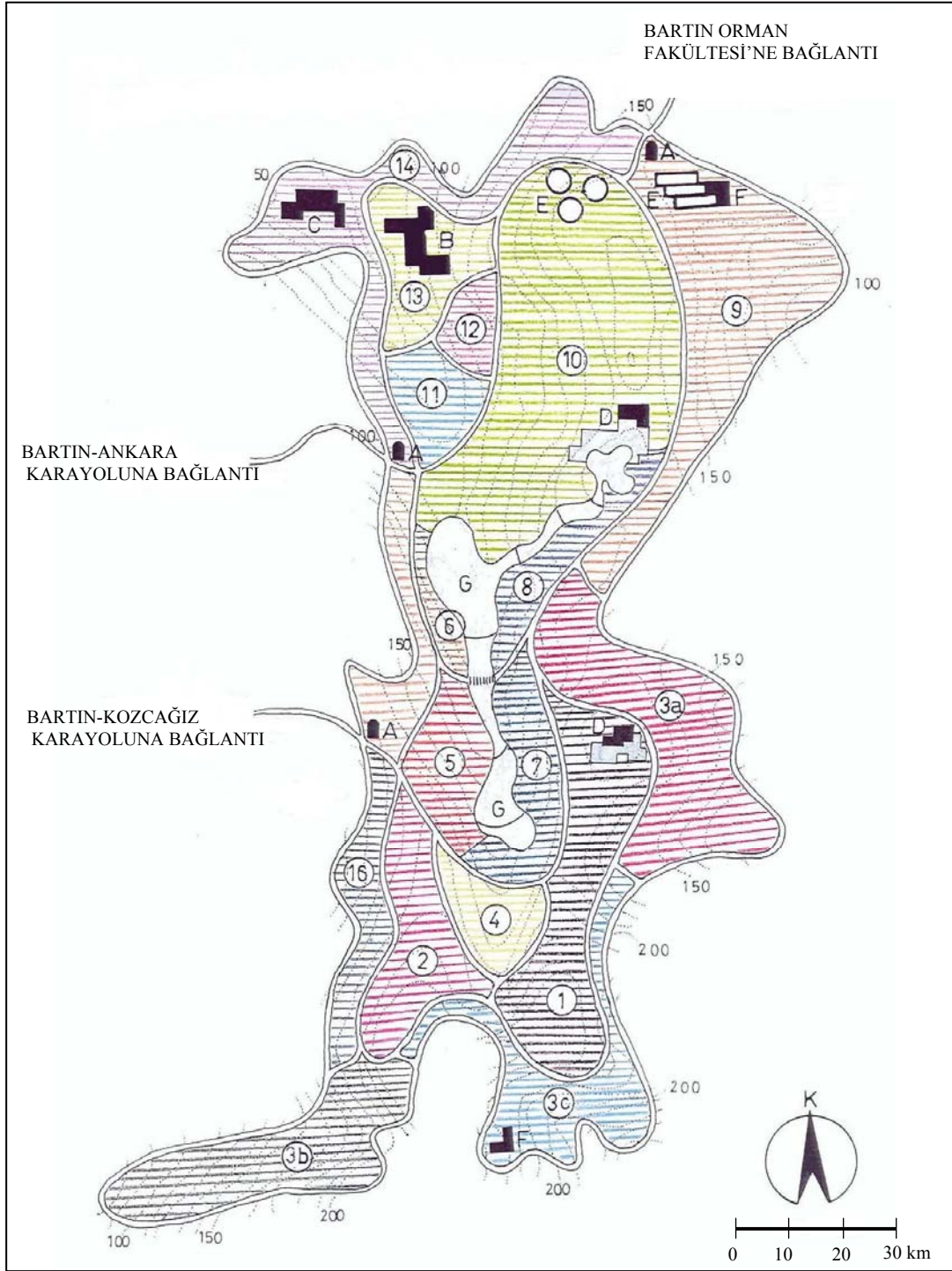
Kültürel kaynak gereksinimi: Botanik bahçeleri ve arboretumlar bilimsel ve eğitsel çalışmaları ile toplumun övgüsünü kazanmış kültür kaynaklarıdır (Öztan, 1972). Yöresel açıdan bitkilerin estetik ve diğer özelliklerinin tanıtıldığı, doğa üzerindeki insan-çevre ilişkilerinin olumlu ya da olumsuz yönlerini somutlaştıracak sergilerin düzenlendiği, canlı örnekleri ile bölgesel floranın tanıtıldığı, toplum içindeki bireylerin doğa ile yaklaşımlarının sağlandığı bir arboretum, Bartın ve yakın çevresindeki yaşayanlar için önemli bir kültür kaynağı olacaktır.

Yeşil alan gereksinimi: Arboretumlar ve botanik bahçeleri, eğitim, araştırma, bilgi edinme ve kültürel işlevlerinin yanı sıra, kentlerin ve kentsel mekandaki çalışma ortamının birey üzerinde yarattığı psikolojik baskısının azaltılmasında katkısı olan bir çevredir. Bu çalışma çerçevesinde yapılan araştırmalardan ortaya çıkan sonuçlara göre Bartın'da kent parkları nitelik ve nicelik yönünden yetersiz olup, kent halkının aktif ve pasif rekreasyon ihtiyacını karşılayamaz durumdadır. Bartın'da kurulacak olan bir arboretum, bölgesel iklimin bitki yaşamı üzerine olan olumlu etkileri nedeniyle ilkbahar ve sonbahar aylarında renk zenginliği, yaz aylarında ise ortaya koyabileceği mikroklimatik avantajları ile kent halkının yeşil alan gereksinimlerinin bir bölümünü karşılayacaktır.

Bu çalışmada, yukarıda değinilen gereksinimler ve alanın sahip olduğu özellikler doğrultusunda, Bartın Orman Fakültesi Arboretumu için yapısal ve bitkisel planlama ilkeleri ortaya konulmuştur. Şekil 3.1'de sözkonusu arboretuma ilişkin öneri alan kullanımı görülmektedir.

Bartın Orman Fakültesi Arboretumu için öneri alan kullanımı geliştirilirken öncelikle araştırma, eğitim ve uygulamaya yönelik yapısal birimlere yer verilmiştir. Bu amaçla kütüphane, laboratuvar, konferans salonu, üretim seraları ve eğitim birimleri tasarlanmıştır.

Bitkisel planlama yapılırken alanda 2 ana bölümün yer alması düşünülmüştür. Alanın yarısında arboretumun karakterini oluşturacak olan Karadeniz Bitki örtüsü örnekleri sergilenirken, diğer yarısında familyalarına ve coğrafi seksiyonlarına göre gruplanmış bitki parsellerine yer verilmiştir. Ancak, burada dikkat edilmesi gereken husus, arboretum ve botanik bahçeleri gibi bilimsel ağırlıklı yeşil alanların dinamik yapıları nedeniyle planlanma ve uygulanması çalışmalarının sürekliliğidir. Bu alanların uygulaması başlar, devam eder ve sürekli olarak değişime uğrar. Bu nedenle kuruluşun ilerleyen aşamalarında daha kapsamlı fiziksel ve teknik araştırma ile fiziki birimlere gerekli ilaveler söz konusu olabilecektir.

Şekil 3.1 Bartın Orman Fakültesi Arboretumu öneri alan kullanımı (Sertkaya, 1997)

(A) Giriş-Kontrol Yapıları, (B) Yönetim Binası, Kütüphane, Herbaryum, Laboratuvar, (C) Konferans Salonları, Sergi Salonları, Eğitim Birimleri, (D) Kafeteryalar, (E) Üretim ve Gösteri Seraları, (F) Hizmet Binaları, (G) Su Yüzeyleri.

(1) Colchis Provens Örnekleri, (2)Euxine Provens Örnekleri, (3) Karadeniz Orman Vejetasyonu Örnekleri, (3a) Quercus-Carpinus-Fagus Orman Alanları, (3b) Fagus-Abies Orman Alanları, (3c) Picea-Abies Orman Alanları, (4) Doğu Karadeniz Pseudomaki ve Step Vejetasyonu, (5) Doğu Karadeniz Endemik Bitki Örnekleri, (6) Paleoendemikler, (7) Rhododendron Bahçesi, (8) Su Bitkileri, (9) Familýalarına Göre Bitkiler, (10) Coğrafi Seksiyonlarına Göre Bitkiler, (11) Kaya Bahçesi, (12) Sukkulentler, (13) Geofitler, (14) Bartın'a Ait Odunsu Bitki Örnekleri, (15) Pinus Koleksiyonu, (16) Bodur ve Yavaş Gelişen Konifer Koleksiyonu.

Yapısal planlama ilkeleri

Bir arboretumun taşınması gerekli bilimsel, eğitsel ve kültürel fonksiyonları dikkate alınarak Bartın Orman Fakültesi Arboretumu için tasarlanan yapısal elemanlar şunlardır (Şekil 3.1);

- Giriş-kontrol yapıları (A)
- Yönetim binası, kütüphane, herbaryum, laboratuvar (B)
- Konferans salonları, sergi salonları, eğitim birimleri (C)
- Kafeteryalar (D)
- Üretim ve gösteri seraları (E)
- Hizmet binaları (F)
- Su yüzeyleri (G)

Giriş-kontrol yapıları (A): Arboretumlar, genel özellikleri itibariyle çevresi fiziksel olarak sınırlandırılmış alanlardır. Buradaki temel amaç, giriş ve çıkışların kontrol altında tutulmasıdır. Bu amaçla, alana verilen 3 farklı girişte kontrol birimleri düşünülmüştür. Bu birimler aynı zamanda ziyaretçilere telefon, WC gibi temel hizmetleri sunacak ve ihtiyaç duyulduğunda gerekli bilgileri verecek danışma merkezleri şeklinde tasarlanmıştır.

Yönetim binası, kütüphane, herbaryum, laboratuvar (B): Arboretumun kuzeyinde planlanan yönetim binası, yönetimle ilgili birimler dışında herbaryum, laboratuvar ve kütüphaneyi de içerecektir. Ayrıca, toplantı salonları ile sürekli bağlantı içinde olacaktır. Yönetim binası, arboretumun prestij binası olarak düşünülmüştür. Yönetim binasında yer alacak bilgisayar merkezi ile arboretumda yer alan bütün bitkiler ile ilgili kayıtlar tutulacaktır. Aynı zamanda, arboretuma getirilen ve uzaklaştırılan her bitki izlenebilecek ve bitki üzerinde yapılan işlemler kaydedilecektir. Bu şekilde istenen her bitki için istenildiği anda bilgi edinilmesi mümkün olacaktır.

Arboretumdan öğrencilerin ve araştırmacıların yararlanması, eğitim, uygulama, canlı ve cansız materyal sağlama ve bitki tanımlama yönünden olabilir. Bu amaçla arboretumda yer alacak yapısal birimler arasında kütüphane, laboratuvar ve herbaryumun yer alması düşünülmüştür. Herbaryumda dezenfekte odası ve hazırlık odaları yer alacaktır. Hazırlık odalarında ayıklanan ve sınıflandırılan bitkiler, kurutulup kağıtlar arasına yerleştirilerek kapalı dolaplarda ve açık raflarda muhafaza edileceklerdir.

Konferans salonları, sergi salonları, eğitim birimleri (C): Planlanan arboretumda, halkın, özel ve kamu kuruluşlarının ihtiyaç duyabileceği eğitim hizmetleri, kurslar ve seminerler için konferans ve seminer salonları gibi tesislere yer verilmiştir. Yönetim binasına yakınında planlanan bu sergi salonlarında, konunun uzmanı olmayan kişilere yönelik sergiler düzenlenebilecektir. Düzenlenecek sergilerin genellikle toplumun farklı bilgi düzeyine sahip bireylere seslenmesi, özellikle de eğitim çağında olanların ilgilerinin çekilmesi hedeflenmiştir.

Bartın Orman Fakültesi Arboretumu'nda, ilk ve orta dereceli okullarda öğrenim gören öğrencilerin de yararlanabileceği doğa koruma ve basit hortikültür kursları için eğitim birimleri düşünülmüştür. Eğitim birimlerinde çocuklar, gençler ve erişkinler olmak üzere 3 eğitim grubunun oluşturulması tasarlanmıştır. Özellikle halkın okul dışında kalan bölümünün ve süs bitkilerine ilgisi olanların bu kurslara katılımı hedeflenmiştir. Bu bölümlerin düzenlenmelerinde oluşturulacak kompozisyonlar ile halkı alana çekmek ve onları gezirken eğitmek amacı güdülmüştür.

Kafeteryalar (D): Kafeteryalar, ziyaretçilerin dinlenebilecekleri, sıcak ve soğuk içecekler alabilecekleri birimler olarak düşünülmüş ve rekreasyonel kullanımı da göz önünde tutularak su yüzeyi yakınında planlanmıştır.

Üretim ve gösteri seraları (E): Seralar, arboretumların gerek bilimsel çalışmalar açısından gerekse ziyaretçiler açısından yıl boyu kullanılan ve en çok ilgi toplayan bölümlerinden birisidir. Bu nedenle, alanda gösteri seralarına yer verilmiştir. Bunun yanında, arboretumun kendi gereksinimini karşılamak amacı ile üretim seraları planlanmıştır.

Hizmet binaları (F): Bu birimlerde jeneratör odaları ile çeşitli tüketim gereçleri, demirbaş fazlası malzemelerin bulunduğu depolar yer almalıdır.

Su yüzeyleri (G): Arboretumda planlanan su yüzeyleri, öncelikli olarak su içi ve su kıyısı bitkilere ortam sağlamak için düşünülmüştür. Ayrıca, su yüzeylerinin estetik etkisi ve mikroklima yaratma özelliği de göz önünde tutulmuştur. Su yüzeylerinin alanda taşıdığı bir başka fonksiyon ise, içindeki ve çevresindeki bitkilerle yakın ve uzak mesafedeki kültürel ve rekreasyonel olanaklarla birlikte çekici bir merkez oluşturmasıdır.

Bitkisel planlama ilkeleri

Öneri alan kullanımını geliştirilen Bartın Orman Fakültesi Arboretumu, konumu itibariyle Karadeniz Bölgesi'nde bulunmaktadır. Bu nedenle, genel karakterinin Karadeniz Bitkileri olması düşünülmüştür. Alanda eğimin ve yükseltinin giderek arttığı güney bölümü bu gruba ayrılırken, kuzey bölümünde bitkiler sistematik özellikleri ve coğrafik seksiyonları dikkate alınarak gruplandırılmıştır. Arboretumda, eğitim birimleri, konferans ve sergi salonları, yönetim binası gibi yapısal birimlerin bulunduğu bölümlerde ise Bartın ve yakın çevresinde doğal olarak yetişen odunsu türler ile örnek teşkil etmesi amacıyla sukulent ve geofitlere yer verilmiştir.

Bartın Orman Fakültesi Arboretumu için hazırlanan planda (Şekil 3.1) yer alan 16 bitkisel tema alanı aşağıda verilmiştir.

- Colchis Provens örnekleri (1),
- Euxine Provens örnekleri (2),
- Karadeniz orman vejetasyonu örnekleri (3),
 - Quercus-Carpinus-Fagus orman alanları (3a),
 - Fagus-Abies orman alanları (3b),
 - Picea-Abies orman alanları (3c),
- Doğu Karadeniz pseudomaki ve step vejetasyonu (4),
- Doğu Karadeniz endemik bitki örnekleri (5),
- Paleoendemikler (6),
- Rhododendron bahçesi (7),
- Su bitkileri (8),
- Familyalarına göre bitkiler (9),
- Coğrafi seksiyonlarına göre bitkiler (10),
- Kaya bahçesi (11),
- Sukulentler (12),
- Geofitler (13),
- Bartına ait odunsu bitki örnekleri (14),
- Pinus koleksiyonu (15),
- Bodur ve yavaş gelişen konifer koleksiyonu (16).

4. TARTIŞMA

Arboretumlar, bitki popülasyonlarının, türlerin ve genetik materyalin korunması ve sürekliliği için gerekli çabaların gösterildiği ortamlardır. Ayrıca, bu ortamlarda nesli tükenmekte olan bitkiler geniş bir gen koleksiyonu halinde kültüre alınarak çoğaltılır ve süreklilikleri sağlanır (Uzun, 1978).

Batı ülkelerinde orman fakültelerinin yakınında veya fakülte içlerinde arboretumlara rastlamak mümkündür. Von Gimborn Arboretumu-Hollanda (1989) ve Arnold Arboretum-USA (1996) buna örnek olarak verilebilir. Arboretumlar, gerek yüksek öğretim kurumlarındaki öğretim elemanları ve öğrencilerin gerekse kent halkının floristik eğitim ve araştırma etkinliklerinin yanı sıra rekreasyon etkinlikleri açısından da önemli hizmetleri olan tesislerdir. Bu bakımdan Bartın Orman Fakültesi bünyesinde kurulan bir arboretum, yalnızca eğitim faaliyetlerine değil, aynı zamanda Bartın halkının rekreasyon ihtiyaçlarının karşılanmasında önemli katkılar sağlayacaktır. Bu noktadan hareketle, fakültenin bilimsel ve eğitsel gereksinimleri ve bölgenin sosyo-kültürel ihtiyaçları dikkate alınarak Bartın Orman Fakültesi Arboretumu için 16 farklı bitkisel tema alanı tasarlanmıştır.

Bunun yanında, uygulamalı eğitime ve araştırmalara imkan sağlaması amacıyla herbaryum, kütüphane, laboratuvar ve sera gibi yapısal birimlere de yer verilmiştir.

Arboretuma oluşturulmasında, temel amaç bugün ve gelecekte topluma hizmet etmek olmalıdır. Bartın Orman Fakültesi Arboretumu'nun milli ekonomiye, eğitime ve topluma hizmet edebilmesi için izlenecek temel prensip şu olmalıdır;

- Ülkemizin ve bölgenin gen materyalini korumak,
- Ülkemizdeki arboretum sayısını ve bu konudaki çalışmalarını artırmak.

Arboretumun Avrupa ve USA'deki arboretumlar bağlantısı sağlanmalıdır. Bu şekilde, kaybolma tehlikesi altında bitki türlerinin tespiti ve bitki tohumlarının karşılıklı değişimi sağlanmalıdır. Bartın Orman Fakültesi Arboretumu, hazırlanacak broşürler, bültenler ve düzenlenecek toplantılarla halka tanıtılmalı ve yılın belli zamanlarında düzenlenecek olan etkinlikler duyurulmalıdır. Gönüllü çalışanları ile arboretumun topluma kazandırılması ve insan-doğa ilişkilerinin gelişmesi hedeflenmelidir.

Bölgede doğa tarihi ve biyoloji konularında uygulamalı eğitim sağlayan bir kurumun olmaması, lisans ve yüksek lisans öğrencilerine ve araştırmacılara gerekli bitkisel materyalin bulunamaması ve sosyo-kültürel kaynak gereksinimleri nedeniyle Bartın Orman Fakültesi Arboretumu'nun en kısa zamanda uygulamaya geçirilmesi önerilmektedir.

KAYNAKLAR

- o Arnold Arboretumu, 1996. Living Collections Map Guide, The Arnold Arboretum of Harvard University, USA.
- o Ekim, E. 1991 Botanik Bahçesi Planlama Kriterleri ve Çankaya (Ankara) Botanik Bahçesi Örneği Üzerine Bir Araştırma, Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- o Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü, 1989 Toprak Haritaları, Köy Hizmetleri Zonguldak İl Müdürlüğü, Zonguldak.
- o MTA, 1996a Jeoloji Haritaları, MTA Genel Müdürlüğü, Ankara.
- o MTA, 1996b Jeoloji Haritaları, MTA Zonguldak İl Müdürlüğü, Ankara.
- o Özel Çevre Koruma Kurulu Başkanlığı, 1995 Köyceğiz Yunus Emre Arboretumu Projesi, TC Çevre Bakanlığı, Ankara.
- o Öztan, Y. 1972 Ankara-Çankaya Vadisi'nin Botanik Bahçesi Olarak Kullanış İmkânı ve Planlama Prensiplerinin Tespiti Üzerine Bir Araştırma, Ankara Üniversitesi Adana Ziraat Fakültesi Yıllığı, Fasikül 1, Ankara.
- o Saruhan, Ü. Ve Boyukısa, H. 1994 Düzenleme ve İşlevleri Açısından Arboretumlar, AÜZF Peyzaj Mimarlığı Bölümü Bitirme Tezi.
- o Sertkaya, Ş. 1997 Bartın Orman Fakültesi Arboretumu'nun Kurulmasına Yönelik Bir Araştırma, ZKÜ Fen Bilimleri Enstitüsü Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Zonguldak.
- o Smith, S. 1989 Why a Botanic Garden. The Journal of the American Association of Botanical Gardens and Arboreta, January 1989, Vol 4 Number 1.
- o Uzun, G. 1978 Çukurova Üniversitesi Botanik Bahçesi Peyzaj Planlama İlkelerinin Saptanması ve Alan Kullanımı Üzerine Bir Araştırma, ÇÜ Ziraat fakültesi Peyzaj Mimarlığı Bölümü, Adana.
- o Von Gimborn Arboretum, 1989 Guide to Von Gimborn Arboretum at Doorn, Utrecht, The Netherland.
- o Yalıtırık, F. ve Efe, A. 1989 Otsu Bitkiler Sistematigi, İstanbul Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Yayınları, İÜ Yayın No 3548, FBE yayın No 3, İstanbul.